

ARAP DİLİNDE FAİL VE NAİBU'1-FAİL

Mahmut TEKİN

Diyarbakır sur müftülüğü İmam Hatip, Mahmuttekin83@hotmail.com.

Geliş Tarihi/Received:

11.10.2018

Kabul Tarihi/Accepted:

10.12.2018

e-Yayım/e-Printed:

31.12.2018

ÖZ

Her dilin bir dil bilgisi olduğu gibi Arapçanın da kendine has bir grameri vardır. Arapçanın grameri, "nahiv" ve "sarf" diye iki kısımdan oluşmaktadır. Nahiv, cümle bilgisi sarf ise, kelime bilgisidir. Biz bu makalede Arap Dili gramerinde nahiv konularından olan fail ve naibu'l-fail konusunu izah edeceğiz.

Bu çalışmada öncelikle mansubat, mecrurat ve merfuat hakkında genel bir bilgi verilecek. Bunlara bağlı olarak asıl olan mamuller ile mülhak olan mamuller hakkında da bilgi verilecek. Daha sonra asıl konumuz olan "Arap dilinde fail ve naibu'l-fail" detaylı bir şekilde tahlil edilecek. Bu konu Arap dilinde önemli bir yeri teşkil etmektedir. "Arap dilinde fail ve naibu'l-fail" konulu bu çalışma, yeni bir şeyi keşfetme iddiasıyla yapılmayacak. Sadece farklı kaynaklarda mevcut olan bilgiler araştırılacak, incelenecek ve tahlil edilerek bir araya getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Nahiv, Sarf, Fail, Naibu'l-fail

THE SUBJECT AND THE SUPPOSEDLY SUBJECT İN ARABİC LANGUAGE

ABSTRACT

As each of the languages has a grammar, Arabic has a grammar specific to itself. Arabic's grammar consists of two parts as "syntax" and "grammar". The syntax is the knowledge on sentence and the grammar is the knowledge on word. In this article, we will mention about the issues of subject and supposedly subject which are ones of the syntax subjects in Arabic language's grammar.

In this study, the general information will be given firstly about the parts of speech which require to be read with the vowel points of "a-e", the parts of speech which include the vowel point indicating "ı and i" and the parts of speech which require to be read with the Arabic vowel sign for "o-ö-u-ü". Dependently, the information will also be given about the main manners and the appendant manners. Then, "The subject and the supposedly subject in Arabic language" which are our main subject will be reviewed. This subject has an important place in Arabic language. This study which has the topic of " The subject and the supposedly subject in Arabic language" will not be made in the claim of finding a new thing. However, the current information in the sources will be searched, reviewed and gathered as they are analyzed.

Key Words: Syntax, Grammar, Subject, Supposedly Subject

ARAP DİLİNDE MAMULLER

Burada asıl konumuz fail ve naibu’l-fail olmakla beraber, mamullerden de bahsetme ihtiyacını duyduk. Zira bunların her birisi birer mamuldür. Bu bölümde mamulün ne olduğunu ve kaç kısma ayrıldığını kısa bir şekilde izah edeceğiz.

Mamul

Mamul: Etkilenen, son harfinin harekesi değişen demektir. Arap dilinde kelime isim, fiil ve harf diye üç kısma ayrılır. İsimler mamuldür, ismin başına gelen fiil ve harf ise ismin son harekesini değiştirir. Biz, burada mamullerden olan mansubat, mecrurat ve merfuat hakkında kısa bilgi verdikten sonra asıl konumuz olan fail ve naibu’l-fail hakkında bilgi vereceğiz.

1. Mansûbât

1.1. Mansûbâtın Tanımı:

Mansûbât kelime olarak نصب kökünden türemiş olup, bir şeyi dikmek, kurmak, doğrultmak, nişanlamak, yorup bitkin düşürmek gibi anlamlara gelir.¹ Nahiv ilminin ıstılahına göre ise mansubat, genel olarak nasb halindeki kelime ve cümlelerdir.²

Nasbın alametleri beş tanedir. Bunlar da fetha ve kesre harekeleri ile “elif” (ا), “ya” (ي) ve “nun” (ن) harfleridir. Bunlardan fetha asıl, diğer dördü ise fer’ alametidir.³

Nasb halinde bulunan kelimeler asıl ve mülhak (asla benzeyen) olmak üzere iki kısma ayrılır.

1.2. Asıl Mansûbât: Bundan maksat asıllarında mansûb olan yani mefûl olan mansûbâtıdır.⁴

Bunlar beş kısma ayrılır.

- 1- Mefûlu mutlak
- 2- Mefûlu bih
- 3- Mefûlu fih
- 4- Mefûlu leh
- 5- Mefûlu meâh

1.3. Mülhak Mansûbât: Mansub olma açısından mefule benzedikleri için bu adı almışlardır.⁵

Bunlar da şu kısımlardan oluşmaktadır.

- 1- Hâl
- 2- Temyîz
- 3- Müstesnâ
- 4- كان ve benzerlerinin haberi
- 5- اِ و ve benzerlerinin ismi
- 6- Cinsini nefyeden ن’ın ismi
- 7- ليس ye benzeyen harflerin haberi
- 8- Başında nasb edatlarından biri bulunan muzâri fiiller.
- 9- Münâdâ
- 10- Tahzîr
- 11- İğrâ
- 12- İhtisâs
- 13- İştigâl
- 14- Tenâzu
- 15- Tabiler
- 16- Ef’âlu Kulûb: ظن ve kardeşlerinin mefulleri

2. Mecrurat

Mecrurat kelimesi جرر kökünden türemiş olup çekmek, asılmak gibi anlamlara gelir.⁶ Nahiv ilminin ıstılahına göre ise mecrurat, başında bulunan kelime veya harflerle mecrur olması gereken isimlere ve tabilerine denir.⁷

¹ İbn-i Manzûr, *Lisânu’l-Arap*, Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 1995, cilt: XIV, 154–156; Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Kitabevi, 1995, s. 887; Mevlüt Sarı, *El-Mevârid, Arapça-Türkçe Lügat*, İstanbul: Bahar Yayınları, tsz. s. 1520.

² Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009, s. 180.

³ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *et-Tuhfetu’s-Seniyye*, Beyrut: el-Mektebetu’l-Asriyye, 2008, s. 38.

⁴ Muhammed b. Abdurrahîm el-Meylâni, *Şerhu’l-Muğni*, Beyrut: Nursabah Yayıncılık, 2012, s. 63.

⁵ el-Meylâni, *Şerhu’l-Muğni*, s. 79.

⁶ Sarı, *El-Mevârid, Arapça-Türkçe Lügat*, s. 109.

⁷ Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, s. 314.

İsim üç yerde mecrur olur. Cer harflerinden sonra, muzafun ileyh olması durumunda veya bir mecrura tabi olmakla isim, mecrur olur.⁸ İsmın mecrur olduğu yerleri sırayla izah edeceğiz.

2.1. Cer Harfi İle Mecrur Olan İsim

Cer harfleri, her zaman ismin başına gelerek ismin mecrur olmasını sağlar.

Cer harfleri ise şunlardır:

⁹ من، إلى، حتى، خلا، حاشا، عدا، في، عن، على، مذ، منذ، رب، اللام، كي، و، ك، ب، لعن، مني

Örneğin: *إِعْمَلْ بِالْإِحْلَاصِ* “ihlâsla amel et” burada *إِحْلَاصِ* kelimesi, harfi cer olan “ب” ile mecrur olmuştur.

2.2. İzafetle Mecrûr Olan İsim

Bu kısmın örneğini Kur’an’dan bir ayetle verelim : *الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ* “Övgü âlemlerin sahibi olan Allah’a mahsustur”.¹⁰ Burada *الْعَالَمِينَ* kelimesi, رب kelimesine muzafun ileyh olduğu için mecrur olmuştur.

2.3. Bir Mecrura Tabi Olmakla İsim Mecrur Olur

الذكي “Akıllı olan Zeyd’e uğradım.” Burada *بزيد الذكي* Bu kısmın örneğini de şu şekilde verelim: kelimesi, Zeyd’e tabi olup kendisine sıfat olduğu için mecrur olmuştur.

3. Merfuat

3.1. Merfuatın Tanımı

Merfuat kelime olarak رفع kökünden türemiş olup, birini kadıya yargılaması için takdim etmek, ekini biçtikten sonra harman yerine kaldırmak gibi anlamlara gelir.¹¹ Nahiv ilminin ıstılahına göre ise merfuat, genel olarak ref’ halindeki kelime ve cümlelerdir.¹²

3.2. Merfuatın Kısımları

1-Fail

2-Naibu’l- Fail

3-Mübteda

4-Haber

5-Kane ve kardeşlerinin ismi

6-İnne ve kardeşlerinin haberi

7-Cinsini nefyeden “ل”nın” haberi

8-Leyse’ye benzeyen “ما” ve “ل”nın” İsmi benzeyen

9-Başında nasb ve cezm edatlarından biri bulunmayan muzari fiil.

10- Merfu’ bir isme tabi olan ismin kendisi de merfu olur.¹³

Ref’ halinde bulunan kelimeler asıl ve mülhak (asla benzeyen) olmak üzere iki kısma ayrılır.

3.3. Asıl Merfuat:

Merfu olan esas mamul sadece faildir.

3.4 Faile Mülhak Olan Mamuller:

1-Naibu’l-Fail

2-Mübteda

3-Haber

4-Kane ve kardeşlerinin ismi

5-İnne ve kardeşlerinin haberi

6- Cinsini nefyeden “ل”nın” haberi

7-Leyse’ye benzeyen “ما” ve “ل”nın” ismi

8- Başında nasb ve cezm edatlarından biri bulunmayan muzari fiil.¹⁴

⁸ Hasan Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, Konya: Tekin Kitabevi, tsz., s. 487; Kadir Erbil, *Arapça Dil Bilgisi Nahiv*, İstanbul: Ravza Yayınları, 2012, s. 264.

⁹ Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 487.

¹⁰ el-Fatiha 1/1.

¹¹ Sarı, *El-Mevârid, Arapça-Türkçe Lügat*, s. 312.

¹² Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, s. 81.

¹³ el-Meylâni, *Şerhu’l-Muğni*, s. 48–61; *Avamil Birgivi*, İstanbul: Seyda yayıncılık, 2014, s. 27

¹⁴ el-Meylâni, *Şerhu’l-Muğni*, s. 48–61; *Birgivi, Avamil Birgivi*, s. 93.

FAİL VE NAİBU’L-FAİL

Bu bölümde asıl konumuz olan fail ve naibu’l-fail hakkında detaylı bilgi vermeye çalışacağız. Fail ve onun naibinin konumunu, çeşitlerini ve hükümlerini zikredeceğiz. Fail, asil olduğundan dolayı öncelikle failden başlayacağız.

3.1. FAİL

İster fiil cümlesinde olsun, ister isim cümlesinde olsun, Bu cümlelerde bir özne olması gereklidir, fiil cümlesinde bulunan özneye fail, isim cümlesinde bulunan özneye ise mübteda denilir. Cümlede bulunması gereken özne asıl merfuattandır ve eylemi gerçekleştirendir. Fiile sorulan “kim” ya da “ne” sorusunun karşılığı faili gösterir. Malum fiilden sonra bulunan ve daima merfu olan isimdir. Buna örnek olarak *خرج علي* “Ali çıktı” cümlesini verebiliriz. Burada iki kelime mevcuttur, biri faildir (*علي*) ki buna Türkçede özne (müsned ileyh) denir, diğeri ise fiil (*خرج*) olup buna müsned de denir.¹⁵ Fail, fiil için geldiği gibi, fiile benzeyen “şibhi fiil” için de gelmektedir. Şibhi fiil, ismi fail, mübalağalı ismi fail, ismi meful, masdar_z sıfatı müşebbehe, isim fiil ve ismi tafdildir.¹⁶

3.2. Fail’in Tanımı ve Çeşitleri

Fiil, belli bir zaman diliminde meydana gelen bir eylemdir. Bahsettiğimiz bu eylem, kendi başına müstakil bir şekilde meydana gelmemiştir. Fiilin kendisinde var olduğu veya kendisi tarafından işlendiği kişiye fail denir. Bundan anlaşıldığına göre, fail iki çeşittir.

I- Bir canlı tarafından işlenen bir eylem. Örnek olarak *نصر زيد حسيق* “Zeyd Hüseyin’e yardım etti” cümlesinde olduğu gibi. Burada yardım bir eylemdir ve bu eylem, canlı ve akıllı bir kişi olan Zeyd tarafından yapılmıştır. Bu örnekte görüldüğü gibi fiili işleyene fail denir.

II- Bir canlı tarafından işlenmeyen ancak bir canlı veya cansızda meydana gelen bir olaydır. Böyle bir fiilde fail, fiili işleyen değil bilakis fiil bizzat kendisinde meydana gelendir. Örneğin: *مات بكر* “Bekir öldü” cümlesi. Burada fail konumunda bulunan kelime *بكر* olup, ancak kendisi fiili işlememiş bilakis fiil kendisinde meydana gelmiştir. Buna başka bir örnek daha verilebilir: *انكسر الحجر* “taş kırıldı” dediğimizde de kırılma işlemi, taş tarafından meydana gelmemiştir. Bu eylem taşın bizzat kendisinde meydana gelmiştir.¹⁷

3.3. Failin İrabı

Burada failin irabından bahsedeceğiz. Failin irabı bazen harekeyle bazen de harflerle olur.

I- i’rabı harekeyle olanlar:

Failin irabı zammeyledir. Örneğin: *ذهب زيد* “Zeyd gitti” cümlesinde olduğu gibi. Burada Zeyd, faildir ve zammeyle merfudur.

II- i’rabı harfle olanlar:

cemi müzekker salim (kurallı eril çoğul) ve beş isimlerde (esma-i hamsede) vav (و), tesniyelerde ise elif (ل) zammenin yerine geçer. Failin vav ile merfu durumuna *جاء أبو بكر إلينا* “Ebu Bekir bize geldi.” *خرج* Müslümanlar cihada çıktı” örneklerini verebiliriz. Burada fail konumunda bulunan *المسلمون* ve *أبو* kelimeleri, zamme yerine vav (و) ile merfudur. Elif (ل) ile merfu olana ise *دخل الرجلان المسجد* “İki adam câmiye girdi” örneğini verebiliriz. Burada fail konumunda bulunan *الرجلان* kelimesi, zamme yerine elif (ل) ile merfudur.¹⁸ Buraya kadar, failin harekesinin kesinlikle merfu olması gerektiğini söyledik. Ama bazen fail, cer harfleriyle zahiren mecrur olabilir. Buna örnek olarak *الله وكفى بالله شهيداً* “Allah, şahit olarak yeterlidir” cümlesini verebiliriz. Burada fail, *الله* kelimesidir. Her ne kadar zahiren cer harfi olan *با* (ب) harfiyle mecrur olsa dahi mahallen merfudur.¹⁹

3.4. Fail İle İlgili Hükümler

a- Failin, merfu olması gereklidir.

b- Fail, normal durumlarda fiilden hemen sonra gelir.

c- Fail, eğer müennes ise fiili de müennes olur.

d- Fail, tensiye ve cemi olsa dahi fiil yine müfret olur. Bu kural, bütün Arap dili bilginleri tarafından kabul edilmiştir.²⁰

e- Fail, fiil cümlesinde olması gerekli bir unsurdur. Failsiz bir fiil cümlesi düşünülmesi imkânsızdır.²¹

¹⁵ Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 309; Erbil, *Arapça Dil Bilgisi Nahiv* s. 130; Hüseyin Günday ve diğerleri, *Arapça Dil Bilgisi Nahiv Bilgisi*, İstanbul: Alfa yayınları, 2013, s. 43.

¹⁶ Mustafa el-Galâyîni, *Câmiu’-d-Durûsi’-l-Arabiyye*, Beyrut: el-Mektebetu’l-Asriyye, 1982.cilt: II, 233- 234.

¹⁷ Abdülkerim Ünal ve Mehmet Bilen, *Sistematik Sarf*, İstanbul: Ravza Yayınları, 2013, s. 51.

¹⁸ Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 309.

¹⁹ Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 313.

²⁰ İbn ‘Akil, Bahâ’uddin ‘Abdullah b. Abdurrahman b. Abdullâh el-Hemedânî, *Şerhu İbn ‘Akil*, Kahire: Dâru’l-İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 1980, cilt: II, 79.

²¹ Mustafa el-Galâyîni, *ed-Dürûsü’l-Arabiyye*, Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 2014, cilt: I, 56-58; *Câmiu’-d-Durûsi’-l-Arabiyye*, II, 234.

3.5. Failin Çeşitleri

a- Fail, açık isim olur. Örneğin: خَرَجَ زَيْدٌ “Zeyd çıktı” cümlesinde olduğu gibi. Burada Zeyd, açık isim ve merfu’ olup fail konumundadır, ref’ alameti sonundaki açık ötreddir. Failin açık isim olarak geldiği diğer bir örneği de şöyledir: إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ “Allah’ın yardımı ve zaferi geldiği zaman”,²² burada fail konumunda bulunan “نَصْرٌ” kelimesi açık bir isimdir.

b- Fail, zamir olur. Örneğin خَرَجْتُ “Ben çıktım” cümlesinde olduğu gibi. Fail, burada sonda bulunan “ta” (ت) harfidir bu harf da zamirdir. Diğer bir örneği de şöyledir: إِنَّ الدِّينَ كَفَرُوا “Gerçek şu ki, kâfir olanlar.”²³ Fail, burada fiilin sonunda bulunan “vav”(و) harfidir.

c- Fail, cümle halinde gelebilir, buna örnek olarak şu misali verebiliriz:

بَلَغَنِي أَنَّكَ نَاجِحٌ “Başarımı duydum.” Burada fail نَاجِحٌ أَنْكَ cümlesi olup takdiri şöyledir: بَلَغَنِي نَجَاحُكَ.²⁴

3.6. Failin Konumu

Failin konumundan bahsetmeden önce öncelikle murab, mebni ve dolaylı masdarı tanıtmak istiyoruz.

Murab, cümle içindeki yerine göre sonu değişen isimdir.

Mebni, cümle içindeki yerine göre harekesi hiçbir şekilde değişmeyen isimdir.

Dolaylı masdar, sarih masdara te'vil edilen, dönüştürülen masdarlardır.²⁵

Fail ya murab, ya mebni bir isim, ya da müevvel bir masdar olur.

a) Murab isme örnek olarak şu cümleyi verebiliriz: قَامَ الرَّجُلُ “Adam kalktı.” الرجل kelimesi, burada faildir ve murab bir isimdir, merfudur, ref’ alameti sonundaki açık ötreddir.

b) Mebni isme örnek şu cümleyi verebiliriz: نَجَحَ هَذَا الطَّالِبُ “Bu talebe başarılı oldu.” Burada هذا ismi işaret olup mebnidir, mahallen merfu' ve faildir.

c) Dolaylı masdara örnek olarak şunu verebiliriz: بَلَغَنِي أَنَّكَ نَاجِحٌ “Başarımı duydum.” Burada fail أَنْكَ cümlesi olup takdiri şöyledir: بَلَغَنِي نَجَاحُكَ.²⁶

3.7.1. Fail ile Fiil Arasındaki Müenneslik Durumu

Fiil, bazen müzekkerlik ve müenneslik açısından faile uyması gerekir, bazı durumlarda da uyup uymaması zorunlu. Konuyu izaha kavuşturmak için bunun tafsilatı şu şekildedir:

3.7.2. Fiilin Zorunlu Olarak Müennes Geldiği Yerler

Fiilin bazı durumlarda müzekkerlik ve müenneslik açısından faile uyması gereklidir. Fiilin, müenneslikte şu üç durumlarda faile uyması gerekir.

I- Fail, hakiki müennes olup, fiil ile fail arasında herhangi bir fasıla yoksa örneğin: جَاءَتْ فَاطِمَةُ “Fatıma geldi.” Burada fail فاطمة kelimesi olup müennes bir isimdir. Fiil ile fail arasında herhangi bir fasıla da yoktur. Bu nedenle fiil müennes olmak zorundadır.

II- Fail, gizli bir zamir olup da hakiki veya mecazi müennes bir isme dönük olarak gelirse. Örneğin: خَدِجَةُ دَهَبَتْ - وَالشَّمْسُ تَطْلُعُ “Hatice gitti- Güneş çıkıyor.” Burada fail دَهَبَتْ ve تَطْلُعُ kelimelerinde bulunan gizli birer zamirdir. Kendilerinden önce geçen خَدِجَةُ ve الشَّمْسُ kelimelerine döner. Dolayısıyla, fiilin burada müennes olması vaciptir.

III- Fail, zamir olup cem’i müennesi salim veya cem’i müennes kırık çoğul veya cemi müzekker kırık çoğul gayri akil olan bir kelimeye dönerse. Örneğin: الزَّيْنَبَاتُ جَاءَتْ أَوْ جُنْنَ، وَتَجِيءُ أَوْ يَجُنُّ “Zeynep’ler geldi” الجمالُ “Develer yürüyorlar” gibi cümleleri verebiliriz. Burada fail, zamir olup kendilerinden önce geçen الزَّيْنَبَاتُ ve الجمالُ kelimelerine dönüyor dolayısıyla fiilin müennes olarak gelmesi lazımdır.

Dikkat edilirse buradaki te’nisin göstergesi “ta” (ت) veya “nun”(ن) ileddir. Te’nisin bu iki harften biriyle olması zorunludur.²⁷

3.7.3. Fiilin Müennes veya Müzekker Gelebildiği Yerler

I- Fail, zahir ve mecazî bir müennes isim olursa طَلَعَتِ الشَّمْسُ أَوْ طَلَعَ الشَّمْسُ

“Güneş çıktı” örneğinde olduğu gibidir. Burada fail, الشَّمْسُ kelimesi olup zahir ve mecazi bir müennes isimdir. Dolayısıyla fiil, müennes de, müzekker de gelebilir. Ancak müennes olarak gelmesi daha fasihtir.

²² en-Nasr 110 / 1.

²³ el-Bakara 2/ 6.

²⁴ Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 310. İbn Hişâm el-Ensârî, Ebû Muhammed Abdullah Cemâleddîn, *Şerhu Katri'n-Nedâ ve Bellu's-Sedâ*, Mısır: el-Mektebetu's-Saadet, 1963, s. 180.

²⁵ Yaşar, *Arapçanın temel kuralları Sarf ve Nahiv*, Diyarbakır: Anadolu Matbaacılık 1996, s. 272.

²⁶ Yaşar, *Arapçanın temel kuralları Sarf ve Nahiv*, s. 272.

²⁷ el-Galâyîni, *Câmiu'd-Durûs'l-Arabiyye*, II, 241.

II- Fail, hakiki müennes olup da, fiille arasında başka bir kelime bulunursa أو سافرت اليوم - سافر اليوم فاطمة “Fatime bugün yola çıktı” örneğinde olduğu gibidir. Burada fail, فاطمة kelimesi olup fiille fail arasında başka bir kelime (اليوم) girdiği için, iki şekilde de okunabilir.

III-Fail, munfasıl bir müennes zamiri olursa. Örneğin: ما قام أو ما قامت إلا هي “Sadece o bayan kalktı” cümlesinde olduğu gibi. Burada fail, munfasıl bir müennes zamiri olan هي kelimesidir. Fiille fail Arasında “إلا” ile fasıla olduğu için, iki şekilde de okunabilir. Ama müzekker olarak gelmesi daha güzeldir.

IV- Fail, zahir bir müennes isim olup fiilde medh veya zem olursa. Örneğin: “يُعْمَتُ الجارية أو يعم الجارية” Cariye (kadın hizmetçi) ne güzeldir” cümlesinde olduğu gibi. Burada fail, zahir bir müennes isim olup fiiller ise medh ve zem fiilleridir. Fiil, faile uyabileceği gibi uymayabilir de. Ama müennes olarak gelmesi daha iyidir.

V- Fail, elif ta ile (ات) ile cemi müzekker olan bir isim olursa: جاء أو جاءت الطَّلحَاتُ “Talhalar geldi” cümlesinde olduğu gibi. Fail, الطَّلحَاتُ kelimesi olup elif ta ile (ات) ile cemi müzekker olarak gelmiştir. Fiilin, müzekker gelmesi de müennes gelmesi de uygundur. Ama müzekker olarak gelmesi daha güzeldir.

VI- Fail, müzekker veya müennes kırık çoğul olursa. Buna örnek olarak şu cümleyi verebiliriz: جاء الرجال أو جاءت الفواطم “Fatimeler veya adamlar geldi.” Fail, burada الرجال ve الفواطم kelimeleridir. İkisi de birer kırık çoğuldur. Fiilin müzekker fail ile müzekker; müennes faille de müennes olarak gelmesi daha iyidir.

VII- Fail, zamir olup akıllı cemi müzekker kırık çoğula dönerse. Buna örnek olarak şu misali verebiliriz: جاء الرجال أو جاءت “Adamlar geldi.” Fail, burada zamirdir ve cemi müzekker olan kırık çoğula dönmüştür. Fiilin, burada müzekker olarak gelmesi daha fasihtir.²⁸

3.7.4. Failin Cümle İçindeki Yeri

Buraya kadar verilen misallerden de anlaşılıyor ki failin, cümle içinde fiilden sonra gelmesi zorunludur. Örneğin: نصر زيد رجلاً “Zeyd, bir adama yardım etti” cümlesinde olduğu gibi. Eğer fail fiilden önce gelirse, bu durumda fail olmaktan çıkar, mübteda kabul edilir. Fail de, buna dönen gizli bir zamir olur. Yani fail, fiilden önce gelemmez. Bu Basralı âlimlerin görüşüdür.

Ancak Kufeli âlimlerin görüşüne göre failin fiilden önce gelmesi mümkündür. Bu ihtilafın meyvesi de şu gibi misallerde ortaya çıkar: Kufeli âlimlerin görüşüne göre قام والزيدان okunabilir. Çünkü الزيدان ve الزيدون kelimleri faildir dolayısıyla fiile tesniye ve cemi alameti bitişmez. Ama Basralı âlimlerin görüşüne göre ise, قاما والزيدون قائما olarak okunması gerekir. Çünkü الزيدون ve الزيدان kelimleri, burada fail değil bilakis birer mübtedadır.²⁹

3.7.5. Failin Fiilinin Hazfedildiği Yerler

Normal olarak failin fiilinin, cümlede zikredilmesi gerekmektedir. Ama bazı durumlarda failin fiili hazfedilir. Bazı yerlerde bu hazf caiz bazı yerlerde ise vaciptir. Bu yerleri birkaç örnekle beyan edelim.

I- Soruya cevap verilirken failin fiili hazfedilebilir. Örneğin: من قام “Kim kalktı?” Sorusuna زيد cevabı verildiğinde, cevap cümlesinde fiilin hazfedildiğini görmekteyiz. Bu hazf caizdir vacip değildir. Yani biz burada fiili zikrederek قام زيد şeklinde de cevap verebiliriz.

II- Hazfedilen fiilden sonra başka bir fiil bulunup onun açıklamasını yapıyorsa, “gök yarıldığı zaman”³⁰ ayetinde olduğu gibi. Bu cümlede zikredilen fiil, ondan önceki mahzup olan fiilin açıklamasını yapmaktadır. Yani cümlenin takdiri şöyledir: إذا إنشقت السماء إنشقت bu fiilin burada mahzup olduğunun karinesi ise, إذا olan şart edatıdır. Zira şart edatlarından sonra kesinlikle fiil gelmesi lazımdır. Bu cümlede fiil zahiren bulunmadığı için bir fiilin mukadder olduğunu anlıyoruz. Bu kuralı bir örnekle daha açıklayalım: “eğer müşriklerden biri senden eman dilerse”³¹. Burada da şart harflerinden olan ان kelimesinden sonra isim gelmiştir. Yukarıda da söylediğimiz gibi, burada bir fiilin takdir edilmesi gerekmektedir. Takdiri şöyledir: وإن استجارك أحد من المشركين استجارك burada hazfedilmiş olan fiil, cümlede geçen fiilin aynısıdır.³²

3.7.6. Fail ve Meful İlişkileri

Failin, normal şartlarda fiilden sonra mefulden önce gelmesi gerekmektedir. Ama bazı yerlerde failin, mefulden sonra da geldiğini görmekteyiz. Failin mefulden sonra geldiği yerleri şöyle sıralayabiliriz:

I- Fiil, failde hasredildiği zaman fail, mefulden sonra gelir. Örneğin: ما هدب الناس إلا الدين “İnsanları sadece din terbiye etmiştir” cümlesinde olduğu gibi. Burada الدين kelimesi, fail olduğu halde fiil kendisinde hasredildiği için mefulden sonra gelmiştir.

²⁸ el-Galâyîni, *Câmiu'd-Durûsi'l-Arabiyye*, II, 241- 242.

²⁹ İbn 'Akil, *Şerhu İbn 'Akil*, II, 78; Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 311.

³⁰ el-İnşikak 84 / 1.

³¹ et-Tevbe 9 / 6.

³² Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 313; el-Galâyîni, *Câmiu'd-Durûsi'l-Arabiyye*, II, 237.

II- Meful fiile bitişik zamir olup, fail de açık bir isim olduğu zaman mefulun failden önce gelmesi gerekmektedir. Örneğin: أَكْرَمَكَ اللّٰدِيْرُ “Müdür, sana ikram etti” cümlesinde olduğu gibi. Burada fail, اللّٰدِيْرُ kelimesi olduğu halde mefulden sonra gelmiştir.

III- Faile, meful zamiri bitiştiği zaman. Örneğin: ضَرَبَ زَيْدًا غَلَامَةً “Zeyd’in kölesi, onu dövdü” cümlesinde olduğu gibi. Burada fail, غَلَامِ kelimesi olduğu halde kendisine meful zamiri bitiştiği için, mefulden sonra gelmiştir. Zira eğer burada fail önce gelmiş olsaydı ضَرَبَ غَلَامَهُ زَيْدًا gibi bir cümle meydana gelmiş olurdu yani zamir, hem lâfzen hem de rütbeten kendisinden sonra gelen bir isme dönmüş olurdu. Bu da Arapça kaide ve kurallarına göre caiz değildir.

Bu saydığımız yerler, failin mefulden sonra gelmesi gerekli olan yerlerdir. Ama bazı yerlerde failin, cümlede mutlaka mefulden önce gelmesi gerekir. Bu yerleri de şöyle sıralayabiliriz:

I- Eğer iltibas (karışıklık) varsa yani iki isimden hangisinin fail hangisinin meful olduğu belli değilse. Örneğin: ضَرَبَ مُوسَىٰ عِيسَىٰ “Musa, İsa’yı dövdü” cümlesinde olduğu gibi. Burada fail ve mefulun irapları takdiri olup ve mana cihetinde hangisinin fail hangisinin meful olduğuna dair herhangi bir karine de yoktur. Bir diğer sebep, bunların ikisinin de fail ve meful olma yetenekleri vardır. Ama eğer orada herhangi bir karine varsa, o zaman fail, mefulden sonra da gelebilir. Örneğin: أَكْرَمْتُ مُوسَىٰ سَلْمَىٰ “Selma, Musa’ya ikram etti. Burada fail konumunda bulunan سَلْمَىٰ kelimesi, her ne kadar irabı takdiri de olsa yalnız fiilde te’nis harfi olduğu için karine mevcuttur. Bu konuyla ilgili bir misal daha verelim: دَخَلَ الْمَشْتَقَىٰ بِحَىٰ. Burada harekeye bakarak, fail ve mefulu anlamak zordur. Zira irapları takdiridir. Ama manaya baktığımız zaman, “Yahya hastaneye girdi” deniliyor, yoksa “hastane Yahya’ya girdi” şeklinde bir anlam elbette olamaz. Dolayısıyla burada hangi kelimenin fail hangisinin ise, meful olduğunu gayet açıktır.

II- Eğer fail fiile bitişik bir zamir ise, شَرِبْتُ الْمَاءَ “Su içtim” misalinde olduğu gibi fail konumunda bulunan kelime, zamir olup fiille bitişerek mefulden önce gelir.

III- Eğer meful mahsur ise, yani fiil, mefule hasredildiği zaman mefulün, failden sonra gelmesi gereklidir. Örneğin: مَا أَكْرَمَ سَعِيدٌ إِلَّا خَالِدًا “Said sadece Halid’e ikram etmiştir” misalinde olduğu gibi. Burada fail konumunda bulunan سَعِيدٌ kelimesi tarafından işlenen fiil, meful konumunda olan خَالِدٌ kelimesini hasretmiştir.³³

3.7.7. Failin Hazfedildiği Yerler

Buraya kadar tüm örneklerde gördüğümüz gibi, fail dediğimiz kelam ögesinin normal şartlarda cümlede zikredilmesi gerekmektedir. Ama bazı yerlerde fail hazfedilir. Bu yerleri örneklerle izah etmeye çalışacağız:

1- Fail ile fiil arasında istisna harflerinden olan إِلا سَوَىٰ ve غَيْرِ kelimelerinden her hangi birisi girerse, o zaman failin hazfedildiğini bilmemiz gerekmektedir. Buna örnek olarak şunu söyleyebiliriz: مَا قَامَ إِلَّا هُنْدٌ “Sadece Hint kalktı” burada failin hazfedildiğinin karinesi, eğer fail hazfedilmemiş olsaydı fiil, müennes olarak gelmesi gerekirdi. Ama böyle gelmemiştir, zira kelamın takdiri مَا قَامَ أَحَدٌ إِلَّا هُنْدٌ yani fail konumunda olan kelime, müzekker أَحَدٌ kelimesidir.

2- Masdarın failinin hazfi. Bu kural çok yaygın olup birçok yerde geçmektedir. Buna örnek olarak şu ayeti verebiliriz: أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْئَلَةٍ يَتِيمًا ذَا مَعْرَبَةٍ “Veya açlık gününde yemek yedirmektir, Yakınlığı olan bir yetime”.³⁴ Bu kelamın takdiri şöyledir: أَوْ إِطْعَامَهُ يَتِيمًا yani masdarın faili, mahzup olan zamirdir.

3- Taaccub fiilinden olan “أفعل” fiilinin faili. Eğer “أفعل” fiilinden önce onun gibi bir fiil ve fail geçmişse, o zaman ikinci fiilin failinin zikredilmesi gerekmez. Örneğin: أَتَمَعْتُمْ بِهِمْ وَأَبْصُرُوا “Ne iyi duyarlar ve ne iyi görürler”³⁵ ayetinde olduğu gibi. Kelamın takdiri şöyledir: وَأَبْصُرُوا بِهِمْ Burada cumhura göre fail konumunda olan بِهِمْ kelimesi mahallen merfu olup ve birincisinin varlığı ona delalet ettiği için, kendisi artık ikinci sefer tekrar edilmemiştir.³⁶

4- Failin hazfedildiği başka bir yer ise, naibu’l-fail bölümüdür. Bu konu bir sonraki kısımda açıklanacağından dolayı burada sadece değinmekle yetiniyoruz.

4. NAİBU’L-FAİL

Yukarıda failin hazfedildiği bazı yerleri zikrettik, naibu’l-fail konusunu da uzunluğundan dolayı başlı başına bir konu yaptık. Eğer fiil cümlesinde fail zikrediliyorsa malum fiil, fail zikredilmiyor ise meçhul fiil olur.

Naibu’l-failin tarifi ise şöyledir: “Naibu’l-fail; meçhul bir fiil ya da şibhi fiilden sonra gelerek failin yerine geçen merfu bir isimdir.”³⁷ Adından da anlaşıldığına göre failin vekili demektir. Fail, hazfedildiği zaman onun yerine bazı kelimeler gelmektedir. Failin hazfedilmesinin yani malum olan bir fiilin meçhul yapılmasının elbette birkaç sebebi vardır. Şimdi bu sebepleri sıralayacağız:

³³ es- Suyutî, Celaleddin b. Abdurrahman b. Ebi Bekir, *el-Behcetü'l-Mardiyye*, Kahire: Darü's-Selam, 2000, s. 207; el-Galâyînî, *Câmiu'd-Durûsi'l-Arabiyye*, III, 9; Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 311-312.

³⁴ el-Beled 90 / 14-15.

³⁵ Meryem 19 / 38.

³⁶ İbn Hişâm, *Şerhu Katri'n-Nedâ ve Bellu's-Sedâ*, s. 183.

³⁷ Yaşar, *Arapçanın temel kuralları Sarf ve Nahiv*, s. 276.

1- Eylemin failinin bilinmemesi. Örneğin: سُرِقَ المتاعُ “Eşya çalındı” cümlesinde olduğu gibi. Bu cümlede eşyayı çalanın kim olduğu bilinmiyor.

2- Yapılan eylemin kötülüğünden dolayı failin şerefini korunmak amacıyla fail zikredilmez. Örneğin: عَمِلَ عَمَلٌ مُنْكَرٌ “Kötü bir iş işlendi” cümlesinde olduğu gibi. Kötü fiilin kimin tarafından yapıldığı biliniyor, ama failin haysiyetini ve şerefini korumak için fail zikredilmemiştir.

3- Fail, o kadar meşhur ve malum bir zat olup bu zat herkes tarafından bilindiği için fail zikredilmeyebilir. Bu zikredeceğimiz örnekte olduğu gibi أَنْزَلَ اللهُ التُّرَاثَ “Kur’an indirildi.” Burada fail Allah Teâlâ olduğundan herkes tarafından biliniyor ve zikredilmesi de zaten gereksizdir.

4- Failden korkulduğu için fail, zikredilmez. Örneğin: سُرِقَ الفرسُ “At çalındı” cümlesinde atı çalan kişi biliniyor ama ondan korkulduğu için, adı zikredilmemiştir.

5- Muhafaza edilmek istenildiği zaman fail zikredilmeyebilir. Örneğin: ضَرَبَ زَيْدٌ “Zeyd dövüldü” cümlesinde olduğu gibi. Zeyd’i döven kişi biliniyor, ama onu korumak için zikredilmemiştir.

6- Zikrettiğimiz bu sebeplerden hiç birisi olmayabilir ama cümlenin kısaltılması istenmektedir. Örneğin: كَسِبَ القلمُ “Kalem kırıldı” cümlesinde olduğu gibi. Kalemın kırılma işi kimin tarafından yapıldığını biliniyor, ama sadece cümlenin kısaltılması için fail, hafzedilmiştir.³⁸

4.1. Naibu’l-Fail Olan Kelimeler

Fail hafzedildiği zaman, onun yerine bazı kelimeler geçmektedir.

I- Fail hafzedildiği zaman cümlede eğer mefulu bih varsa, failin yerine öncelikle onun gelmesi gerekmektedir. Zira mefulu bihin olduğu yerde başkası, faile vekâlet edemez. Çünkü fiil, en çok ona muhtaçtır. Mefulu bih, failin yerine geçerek harekesi merfu olur. Örneğin: نَصَرَ زَيْدٌ عَمْرًا “Zeyd, Amr’a yardım etti.” Bu misalde fail konumunda bulunan kelime زيد dir. Eğer fail, zikrettiğimiz sebeplerden dolayı hafzedilirse, o zaman meful konumunda bulunan عَمْرًا kelimesi, onun yerine geçerek faile vekâlet eder ve onun harekesi de nasbeden zammeye geçerek cümle şöyle olur: نَصَرَ عَمْرًا “Amr’a, yardım edildi”.

Eğer faili hafzedilen fiilin birden fazla mefulu varsa, bu mefulerin birincisi failin yerine geçer. Örnek olarak şunu verebiliriz: كَسَى عَلِيٌّ الفقيهَ ثوبًا “Ali fakire bir elbise giydirdi.” Burada fail olan عَلِيٌّ kelimesi, hafzedilirse cümlede bulunan ilk meful olan الفقيهَ kelimesi, failin yerine geçerek cümle şöyle olur: كَسَى الفقيهَ ثوبًا “Fakire bir elbise giydirildi”. Eğer cümlede mefulu bih varsa failin yerine geçer demistik, ama bazı yerlerde mefulu bih olduğu halde, failin yerine car ve mecrur geçer buna da nadir olarak şiirlerde rastlanır.

II- Fail hafzedildiği zaman, eğer cümlede meful yoksa yani fiil geçişsiz fiillerden ise, failin yerine geçen kelimelerden diğeri de car ve mecrurdur. Buna örnek olarak şunu verebiliriz: نَظَرَ فِي الأمرِ “Duruma bakıldı” burada fail, hafzedilmiş ve onun yerine car ve mecrur olan فِي الأمرِ kelimesi gelmiştir.

Yukarıda fail ile fiil arasındaki zikrettiğimiz tüm uygunluklar, naibu’l-fail ve fiil içinde geçerlidir. Yalnız eğer naibu’l-fail olan kelime, car ve mecrur ise o zaman bu uygunluk aranmaz. سَلِّمَ عَلَى امْرَأَةٍ “Bir kadına selam verildi” misalinde olduğu gibi. Burada fiil ile naibu’l-fail arasında herhangi bir uygunluk yoktur.

Car ve mecrur, eğer failin yerine geçerse irabını yaparken, mecrur olan kelime, harfi cerle lafzen mecrur olup, fail olduğu için mahallen merfu’ olur.³⁹

III- Fail, hafzedildiği zaman eğer cümlede meful yoksa yerine masdar veya zarf gelir. Yalnız bunlar geliş güzel gelmez, bilakis bunların naibu’l-fail olabilmesi için bazı şartlar vardır. Zira bazı masdar ve zarflar vardır ki tek kullanım şekilleri vardır, başka şekillerde kullanılmaya uygun değildir. Masdarlara örnek olarak سَبَّحَانَ ve مَعَادَى kelimelerini verebiliriz. Zarflara da إِذْ ve لَدَى kelimelerini örnek olarak verebiliriz. Bunların sadece tek kullanımları var olup, başka şekilde kullanılmaz. Yani mutasarrıf değildir. Mutasarrıflıktan maksat, zarf ve masdarın müsnedu ileyi olma salahiyetleridir. Mutasarrıf olan zarflar يَوْمَ لَيْلَةَ شهرِ دهرِ أمامِ وراءِ ومجلسِ وجهةِ ve bunlara benzeyenlerdir.

Yukardaki şartlara ilaveten birde failin yerine geçecek olan zarf ve masdarın, nitelenmiş olması yani belirsiz olmaması lazımdır. Bu belirsizlik ya vasıfla ya da izafeyle giderilir. Masdara örnek olarak şunu verebiliriz: إِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْحَةٌ وَاحِدَةٌ “Misafirlere ikram etmek Arapların adetlerindedir”. Bu örnekte masdar olan نَفْحَةٌ kelimesi, وَاحِدَةٌ olan kelimeyle nitelendirilerek ondaki kapalılık giderilmiş olup failin yerine geçmiştir. Zarfa örnek ise, صِيَمَ يَوْمَ الجمعةِ “Cuma günü oruç tutuldu”. Bu örnekte zarf olan يَوْمَ kelimesi, الجمعةِ olan kelimeye izafe edilerek ondaki kapalılık giderilmiştir. Bu her iki örnekte de, ancak izafe ve nitelenme münasebetiyle faile vekil olabilmıştır.⁴⁰

³⁸ el-Galâyîni, *Câmiu’l-Durûsi’l-Arabiyye*, II, 247; Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 314.

³⁹ el-Galâyîni, *Câmiu’l-Durûsi’l-Arabiyye*, II, 249.

⁴⁰ el-Galâyîni, *Câmiu’l-Durûsi’l-Arabiyye*, II, 250; Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, s. 315-316.

4.2. Naibu’l-Fail Geliş Şekilleri

1- Naibu’l-fail, murâb bir isim olur, كُتِبَ القلم “Kalem kırıldı” misalinde olduğu gibi. Burada naibu’l-fail konumunda bulunan القلم kelimesi murâbtır. Yani amillerin değişmesiyle sondaki irabı da değişmektedir.

2- Naibu’l-fail, mebni bir isim olur. Bu da zamir, ismi işaret, ismi mevsul gibi kelimelerden “Bu günahkâr sorgulanıyor” cümlesinde olduğu gibi. Burada naibu’l-fail هذا المذنب ibarettir. Örneğin: kelimesi, ismi işaret olduğu için harekesi değişmeyen mebni bir kelime olup irabı هذا konumunda bulunan mahallidir.

3- Naibu’l-fail, müevvel bir masdar olur. Bunun örneği şu şekilde olur: عَرَفَ أَنْكَ مَجْتَهِدًا “Senin çalışkan olduğun bilindi.” Burada naibu’l-fail konumunda bulunan أَنْكَ مَجْتَهِدًا cümlesidir. Bu cümlenin takdiri şöyledir: عَرَفَ إِجْتِهَادَكَ yani cümle müfred tevildedir.

4- Naibu’l-fail, sarîh bir masdar olur. Örneğin: أَقْبَلَ إِقْبَالَ شَدِيدًا “Şiddetli bir yönelmeyle yönelindi” cümlesinde olduğu gibi. Burada naibu’l-fail konumunda bulunan إِقْبَالَ kelimesi olup sarîh masdardır.⁴¹

4.3. Naibu’l-Failin Çeşitleri

I- Naibu’l-fail, açık isim olur. Örneğin نَصَرَ زَيْدًا “Zeyd’e yardım edildi” cümlesinde olduğu gibi. Zeyd, burada naibu’l-fail konumunda olup açık isimdir, merfudur, ref’ alameti de sonundaki açık ötreddir.

II- Naibu’l-fail, zamir olur. Örneğin نَصَرْتُ “Bana yardım edildi.” Naibu’l-fail, burada kelimenin sonunda bulunan “ta” dır.

III- Naibu’l-fail, Cümle olur. Örneğin: يَظُنُّ أَنَّهُ كَاذِبٌ “Yalancı olduğu tahmin ediliyor” cümlesinde naibu’l-fail konumunda bulunan أَنَّهُ كَاذِبٌ cümlesidir, “يَظُنُّ” meçhul fiilinin naibu’l-failidir, cümlenin te’vili “يَظُنُّ كَيْدَهُ” şeklindedir.

Naibu’l-fail hakkında genel bir değerlendirmeyi şöyle yapabiliriz: Arapça’da bazen fiil cümlelerinin normal sıralanışında değişiklikler olur. İnsanlar, anlatmak istedikleri fiilin failini, yukarıda saydığımız çeşitli nedenlerden dolayı zikretmezler. Böyle bir hareketle, fiilin yapısı malumdan (etken çatı) meçhule (edilgen yapıya) dönüşür. Fail, zikredilmediği için de, mefulu bih onun irabını alarak onun yerine geçer. Cümlede eğer mefulu bih yoksa yukarıda zikrettiğimiz zarf, car-mecrur ve masdar failin yerine geçer. Bunlar, failin yerine geçerek artık failin tüm görevlerini üstlenirler.

SONUÇ

Merfuat konusunun temeli sayılan fail ve naibu’l-fail, Arap dilinde kullanılan fiil cümlesinin iki temel ögesinden müsnedün ileyh olan ögedir. Genel olarak sarîh isim şeklinde gelen fail, yerine göre müevvel masdar olarak da gelebilmektedir. Fail, Türkçe fiil cümlesindeki öznenin karşılığıdır ve fiili işleyendir. Fail, ister müfred ister tesniye ister cemi’ olsun daima merfu’ olması gerekmektedir.

Arapça fiil cümlelerinde fail, müsnedün ileyh, fiil ise müsneddür. Nasıl ki isim cümlesinde en önemli unsur olan mübtedadır. Aynı zamanda fiil cümlesinde de en önemli unsur, faildir. Zira cümle, onunla ayaktaadır.

Naibu’l-failin tarifi “meçhul bir fiil yâda şibhi fiilden sonra gelip, failin yerine geçen merfu’ bir isim” şeklindedir. İsminden de anlaşıldığına göre, failin vekilidir. Fail, bazı sebeplerden dolayı hazfedildiğinde onun yerine bazı kelimeler geçmektedir. Bu kelimeler mefulu bih, car ve mecrur, masdar ve zarf olarak gelebilmektedir. Naibu’l-failin de konumu aynen failin konumu gibidir. Murâb, mebni ve müevvel masdar olarak gelebilmektedir. Şekil olarak da fail gibi gelmektedir, açık isim, zamir ve cümle olarak da gelebilmektedir.

KAYNAKÇA

Abdulhamid, Muhammed Muhyiddin, *et-Tuhfetu’s-seniyye*, Beyrut: el-Mektebetu’l-Asriyye, 2008.

Akdağ, Hasan, *Arap Dili Dilbilgisi*, Konya: Tekin Kitabevi, tsz.

Birgivi, *Avâmil*, İstanbul: Seyda yayınları, 2014.

Çörtü, Mustafa Meral, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009.

el-Ensârî İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâleddîn, *Şerhu Katri’n-Nedâ ve Bellu’s-Sadâ*, Mısır: el-Mektebetu’s-Saadet, 1963.

Erbil Kadir, *Arapça Dil Bilgisi Nahiv*, İstanbul: Ravza Yayınları, 2012.

el-Galâyînî Mustafa, *ed-Dürûsü’l-Arabiyye*, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2014.

_____ *Câmiu’d-Durûsi’l-Arabiyye*, Beyrut: el-Mektebetu’l-Asriyye, 1982.

⁴¹ Yaşar, *Arapçanın temel kuralları Sarf ve Nahiv*, s. 280.

Günday Hüseyin ve diğerleri, *Arapça Dil Bilgisi Nahiv Bilgisi*, İstanbul: Alfa yayınları, 2013.

İbn ‘Akîl, Bahâ’uddin ‘Abdullah b. Abdurrahman b. Abdullah el-Hemedânî, *Şerhu İbn ‘Akîl*, Kahire: Dâru’l-İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 1980.

İbn Hişâm, el-Ensârî, Ebû Muhammed Abdullah Cemâleddîn, *Şerhu Katri’n-Nedâ ve Bellu’s-Sedâ*, Mısır: el-Mektebetu’s-Saadet, 1963.

İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 1995.

el-Meylânî, Muhammed b. Abdurrahîm, *Şerhu’l-Muğni*, Beyrut: Nursabah Yayıncılık, 2012.

Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Kitabevi, 1995.

Ünalın, Abdülkerim, Mehmet Bilen, *Sistemik Sarf*, İstanbul: Ravza Yayınları, 2013.

Sarı, Mevlüt, *el-Mevârid*, *Arapça-Türkçe Lugat*, İstanbul: Bahar Yayınları, tsz.

es-Suyûtî, Celaleddin b. Abdurrahman b. Ebi Bekir, el-Behcetü’l-Mardiyye, Kahire: Darü’s-Selam, 2000.

Yaşar Ahmet, *Arapçanın temel kuralları Sarf ve Nahiv*, Diyarbakır: Anadolu Matbaacılık, 1996.